

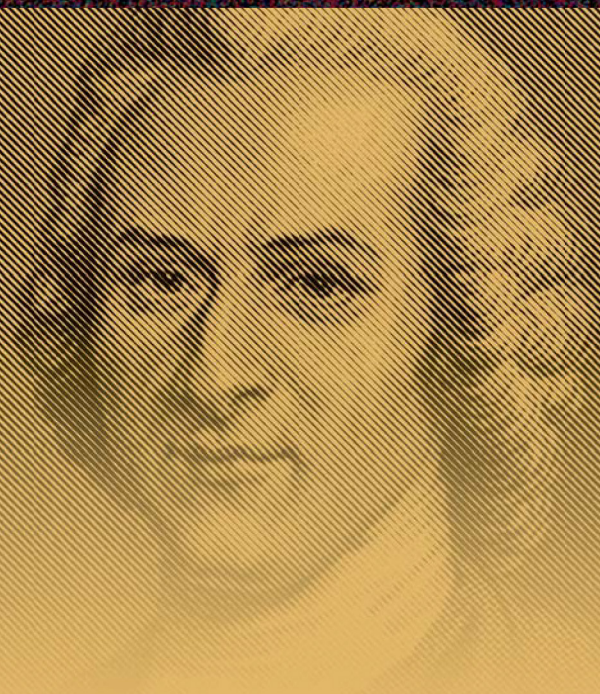
ROUSSEAU

JEAN-JACQUES

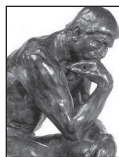
ROUSSEAU

Rozprava o vedách
a umeniach

Rozprava o vedách a umeniach

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV

Edícia svetových mysliteľov

Translation © Vladimíra Komorovská 2011

Prologue © Vladimíra Komorovská 2011

Cover design © Dušan Babjak 2011

Slovak edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,

Bratislava

e-mail: vsss@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide à la publication „Jozef Felix“ bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Etrangères, de l'Ambassade de France en Slovaquie et de l'Institut Français de Bratislava

Kniha vyšla s podporou Fondu Jozefa FELIXA, ktorú udeľuje Ministerstvo zahraničných vecí Francúzskej republiky, Francúzske veľvyslanectvo na Slovensku a Francúzsky inštitút v Bratislave

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

Jean-Jacques Rousseau: Rozprava o vedách a umeniach
Z francúzskeho originálu *Discours sur les sciences et les arts ou si le rétablissement des sciences et des arts a contribué à épurer les mœurs*, ktorý prvý raz pripravil do tlače ženevský vydavateľ Barillot & fils v roku 1750, preložila a predslov napísala
Vladimíra Komorovská.

Zodpovedná redaktorka Viera Švenková

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press, s. r. o.

Prvé slovenské vydanie

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-429-4

JEAN-JACQUES ROUSSEAU
ROZPRAVA O VEDÁCH A UMENIACH

JEAN-JACQUES
ROUSSEAU

Rozprava o vedách
a umeniach

alebo
odpoveď na otázku Dijonskej akadémie,
či obroda vied a umení prispela k očiste
morálky

Z francúzštiny preložila
VLADIMÍRA KOMOROVSKÁ

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV

Hrmotný vstup na filozofickú scénu

Keď sa Jean-Jacques Rousseau v októbri 1749 vybral navštíviť do vincenneskej väznice Denisa Diderota, cestou si listoval v najnovšom zväzku literárneho časopisu *Mercure de France* a čírou náhodou mu padol zrak na oznam, že Dijonská akadémia vypísala súťaž na tému, či obroda vied a umení prispela k očiste morálky. „*Sčista-jasna ma premkol pocit, akoby mi myseľ rozjasnila tisícky svetiel, zaplavil ma silný prúd nezvyčajných myšlienok bez ladu a skladu a uvrhol do nevýslovného zmätku; zmocnil sa ma taký závrat ako v stave opojenia. Divo sa mi rozbúchalo srdce, až mi nadhadzovalo hruď. Nevládal som sa postojačky nadýchnuť, klesol som pod jeden zo stromov pri ceste a strávil tam polhodinu v takom hlbokom rozrušení, že som mal redingot na prsiach celý zmáčaný slzami, čo som pobadal, až keď som vstal,*“ napísal v druhom liste vtedajšiemu ministrovi a hlavnému cenzorovi Chrétienovi Guillaumovi de Lamoignon de Malesherbes. Francúzsky kritik Jean-François La Harpe uvádza, že Rousseau sa na danú tému zhováral vo Vincennes s Diderotom, ktorý mu poradil, aby ju uchopil z opačného konca, a nezabudol dodať, že nepochybne „rozpúta pekelný rozruch“. Rousseau teda stavil na orátorský paradox a vyhol sa ošúchaným frázam, čo mu v auguste 1750 vyneslo prvenstvo. Nečakaný úspech sa stal dôležitým medzníkom v jeho živote, *Rozpravu o vedách a umeniach* (*Discours sur les sciences et les arts*) prvý raz pripravil do tlače ženevský vydavateľ Barillot & fils koncom roku 1750 a hneď začiatkom nasledujúceho roka vyšla aj v Paríži.

V čase, keď sa Rousseau rozhodol zapojiť do súťaže o prestížnu cenu, mal už za sebou nevelmi úspešné začiatky v Paríži, európskej metropole osvietenstva. Tento rodák zo Ženevy, čo sa za vlády Jeana Calvina vyšvihla na európske centrum reformácie, stúpenec kalvinizmu, na ktorý spätne konvertoval po nevydarenej prevýchove na rímskokatolícku vieru, síce vďaka svojim ochrancom nadobudol nezanedbateľné vzdelanie, no ledva

sa presadil ako hudobník, hoci navrhol nové hudobné značky, a nezískal ktovieaké uznanie vo svete „veľkých osobností“, teda medzi vedcami a literátmi, aj keď vedel oceniť pozoruhodné filozofické dielo *O duchu zákonov* (De l'Esprit des Lois, 1748), ktoré v tom období vydal známy mysliteľ a odporca feudálneho despotizmu Charles-Louis de Secondat, barón de La Brède et de Montesquieu, a venoval náležitú pozornosť prvému z tridsiatich šiestich zväzkov *Všeobecného a špeciálneho prírodopisu živočíchov* (Histoire naturelle générale et particulière des animaux, 1749), čo práve vyšiel od stúpenca osvietenstva i materializmu Georgea Louisa Leclerca de Buffon. Medzitým si totiž stihol vyslúžiť povesť čudáckeho samotára a vrtošivého človeka, ktorý často podlieha sklúčenosti a úzkosti, neprispôsobivého a nepokojného individua trpiaceho egocentrizmom, ktorý si za nešťastný údel môže sám.

Prakticky sa chystal rozvinúť bežnú tému, na ktorú sa oddávna zameriavali mondénni moralizátori, predovšetkým taliansky diplomat Baldassarre Castiglione, ktorý v traktáte *Dvoran* (Le Courtisan, 1528) stelesnil ideálny typ renesančného gavaliera, ale aj vzdelaný humanista Michel Eyquem de Montaigne v *Esejach* (Essais, 1580 – 88), zaniatený frondista François de La Rochefoucauld v *Mravokárných sentenciách a maximách* (Réflexions ou sentences et maximes morales, 1665), vynikajúci znalec antiky Jean de La Bruyère v *Charakteroch alebo mravoch tohto storočia* (Les Caractères ou les mœurs de ce siècle, 1688), nepriateľ absolutizmu François de Salignac de La Mothe Fénelon vo *Výklade mravných zásad svätcov* (Explication des maximes des saints, 1697), za ktorý ho cirkev odsúdila, moderný dramatik Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux v komédiách *Dvojaká nestálosť* (Double inconstance, 1723) či *Hra lásky a náhody* (Le Jeu de l'amour et du hasard, 1730), významní historici – Montesquieu v *Perzských listoch* (Lettres Persanes, 1721) či François-Marie Arouet Voltaire v *Storočí Ludovíta XIV.* (Le siècle de Louis XIV., 1751), ktorí na základe precíznej dokumentácie porovnávali morálku rozličných národov žijúcich v rozdielnych klimatických podmienkach; táto otázka sa pra-

videlne pretriasala na pôde akadémií vo francúzskych provinciách i v literárnych časopisoch v súlade s rozvojom civilizácie a prakticky všade sa obhajovala ako téza pokroku – len v západnej Európe prinajmenej dve storočia – napokon, aj mladý predstaviteľ fyziokratizmu Anne Robert Jacques Turgot veľbil na Sorbonne renesanciu, ktorá vzkriesila morálku. Akurát sa na Diderotov popud rozhodol zaujať protichodné stanovisko a otvorene poukázať na škodlivý vplyv vied i umení, ktoré podkopávajú pravé šťastie človeka a spravodlivú spoločnosť.

Rousseau nebol prvý, čo zaútočil na neplodné štúdium, aj Plátón zachytil pod priamym vplyvom Sokrata dialóg Gorgiasa o filozofii a rétorike, v ktorom zaujíma kritický postoj k vedám i umeniam a hlavne k sofistom, plateným učiteľom „múdrosti“ a rečníckeho umenia, ktorí sa nestarali, či svojím učením podporujú v občanoch mravnosť, alebo ju potláčajú, usilovali sa iba zapáčiť, uspieť vo svojom povolaní a v tomto duchu kládli dôraz výhradne na spoľahlivý prostriedok, ktorým potrebovali presvedčiť žiakov. Aj Rimania sa už v časoch cisára Augusta správali ako obeť, čo doplatili na civilizačný proces, básnici a historici si sťažovali na úpadok morálky navzdory vycibrenej inteligencii a neraz zastávali ignorantské a drsné barbarstvo pred vyspelou a uhladenou civilizáciou, ako dokladá Quintus Horatius Flaccus, veľbiaci Skýtov za ich cnosti, i Publius Cornelius Tacitus ospevujúci Germánov. Táto dlhodobá tradícia pochybností či útokov proti vedám vlastne odzrkadľovala boj proti chiméram a pokusom pripisovať vzdelanosti účinky univerzálneho všelieku na každého jednotlivca; národy sa naozaj nemuseli podkúvať v rečníctve a vo všeobecnom kultúrnom rozhlade, aby sa stali silnejšie a bojovnejšie, tobôž poctivejšie, ba len čo prevládla tendencia preceňovať význam vied a literatúry, začali zhubne pôsobiť na prostých ľudí, ktorí vari odjakživa hľadeli křivým okom na literátov, orátorov, advokátov či filozofov.

Boj, ktorý začínajúci mysliteľ Rousseau pod vplyvom rozčarovania a precitlivenosti rozpútal proti vedám a umeniam, nebol teda ničím novým pod slnkom, aj keď predznamenal jeho definitívny rozchod s vtedajšími, už vychýrenými filozofmi a ich

doktrínami. V úvode ešte striktno neupiera vedám a umeniam blahodarné účinky navzdory nelichotivému dodatku, vzápätí sa však uchyluje k obžalobe, že súčasné mravy nahradilo pokrytectvo, falošná zdvorilosť, „ozajstná skazenosť“, s nezvyčajnou odvahou hádže rukavicu aj spisovateľom a podčiarkuje neresti civilizovanej spoločnosti, ktoré vládnu v literárnych salónoch, hoci v podstate špiní do vlastného hniezda. *„Pod fádnyim a zradným plášťikom zdvorilosti, pod donekonečna zvelebovanou uhladenostou, za ktorú vďačíme poznatkom nášho storočia, sa neprestajne skrýva podozrievavosť, nedôvera, strach, chlad, odmeranosť, nenávisť a zrada.“* V prvej časti spracováva tému z filozofického a historického hľadiska, dokazuje, že nejde o ojedinelý jav v dejinách, uvádza konkrétne príklady skazených Egypťanov, Grékov, Rimanov, Číňanov a zriedkavé výnimky, ktorým sa podarilo vyhnúť neblahému osudu, predovšetkým antických Sparťanov v protikladnom postavení k Aténčanom; dochádza k záveru, že sa treba vzdať *úsilia „vymaniť sa zo šťastnej nevedomosti, ktorú nám vyhradila večná múdrosť“*.

V druhej časti autor analyzuje proces skazenosti mravov v dôsledku vzdelanostnej úrovne, pokúša sa odhaliť jeho pôvod a načrtnúť celý vývoj, upozorňuje na pochybný predmet poznania a na nebezpečenstvo jeho štúdia, odsudzuje záhalku a prepych ako najväčšie zlo, čo ženie vedcov a umelcov do záhuby. Následkom absencie nevinnosti a cnosti „prvotných čias“ sa bohovia vytratili zo skromných príbytkov ako „nepohodlní svedkovia“, začala upadať pravá odvaha a „poľavovať vojenská disciplína“ bojovníkov poznačených „záhalčivou a sedavou činnosťou“. Pod „vplyvom nezmyselnej výchovy“, ktorá sa uplatňovala v starovekých Aténach a Ríme a neskôr preniesla do celej Európy, sa čoraz väčšmi zanedbáva telesný výcvik zocelujúci „morálne vlastnosti“, na kolégiách sa vyučujú cudzie jazyky, ktoré „sa nikde nepoužívajú“, už sa nekladie dôraz na statočnosť, lež na nadanie, úctu požívajú mudrci s ochabnutou telesnou konštitúciou a otupenou dušou, ktorí sa síce „*neženú za bohatstvom, sú však citliví na slávu*“, pričom „*cnosť ostáva bez pocty*“ a ak sa ešte niekde nájdu praví občania, tak jedi-

ne všetkými opovrhovaní a „roztrúsení v pustých končinách“. Rousseau pripúšťa, že treba vzdať hold „veľkému panovníkovi“, zakladateľovi akadémie i ďalším európskym kráľom, čo sa zaslúžili o vznik vedeckých spoločností, „*podnecujúcich v srdciach občanov lásku k cnosti... obetavo šríaciach medzi ľuďmi prospešné vedomosti*“, no súčasne pohŕda „húfom rudimentárnych perohryzov a kompilátorov diel“ i zdanlivými filozofmi; dotýka sa závažnej otázky slobody tlače, ktorá sa v podobných intenciách dostala na pretras aj začiatkom devätnásteho storočia, no ani zďaleka ju neobhajuje, dokonca navrhuje obmedziť šírenie poznatkov a zamerať sa na „užitočné umenia“, nanajvýš umožniť „popredným vedcom“, aby sa stali „radcami na dvoroch“, dostávali odmenu na úrovni svojho postavenia a svojím vplyvom „prispievali k šťastiu národa, ktorý budú viesť k múdrosti“, kým „obyčajným ľuďom, ktorých nebesá neobdarili veľkým talentom,“ radí ostať v ústraní a hľadať šťastie v počestnosti.

Takými odvážnymi a precízne naformulovanými názormi nevyhnutne rozvíril hladinu verejnej mienky a prakticky vzápätí podnietil vzburu encyklopedistov. Jean Baptiste le Rond d'Alembert v závere *Úvodnej rozpravy k encyklopédii* (*Le Discours préliminaire de l'Encyclopédie*, 1751) vyzdvihuje „literárne poklady“ storočia, zamýšľa sa nad pohnútkami „význačného spisovateľa a filozofa“, ktorý sa „obrátil chrbtom k vedám a umeniam“, keď im pripísal na vrub skazenosť mravov, žiada ho, aby zvážil, či väčšinu zla, ktoré prisudzuje vedám a umeniam, nespôsobujú celkom odlišné príčiny, a najmä vystríha pred opätovným úpadkom do barbarstva, ktoré by pretrvávalo stáročia, správne zdôvodňujúc, že „*nerestí by sme sa nezbavili, ba pribudla by k nim aj nevedomosť*“. V lete 1751 sa v celej vedeckej a literárnej Európe ozvali rozhorčené hlasy v podobe odpovedí, reakcií a postrehov, a tak sa síce kontroverzný, no nesporne i originálny Rousseau vrhol do polemiky, ktorá trvala celé tri roky; tentoraz však dôkladnejšie zvažoval slová a starostlivo sa vyhýbal paradoxným tvrdeniam, chytil rozum do hrsti a prehodnotil východiskovú tézu, aby ju ľahšie obhájil. Medzičasom napísal pre Korzickú akadémiu *Rozpravu o sile potrebnej pre hrdinov*

(Discours sur la vertu la plus nécessaire aux héros, 1751), ktorá nezískala ocenenie, pustil sa do *Dejín Sparty* (Histoire de Lacédémone), z ktorých sa zachovalo niekoľko fragmentov, a na živobytie si zarábal odpisovaním hudobných nôt.

Abbé Guillaume-Thomas Raynal, šéfredaktor časopisu *Mercur de France*, zhrnul v *Postrehoch k Rozprave vyznamenanej Dijonskou akadémiou* (Observations sur le Discours qui a été couronné à Dijon) pripomienky, ktoré dostal od viacerých čitateľov, upozornil na ne autora Rozpravy a v júni 1751 ich uverejnil aj s jeho *Odpoveďou* (Réponse). V septembri sa ku kritickým hlasom pridal aj niekdajší poľský panovník a vtedajší lotrinský a barský vojvoda Stanisław Bogusław Leszczyński, svokor francúzskeho kráľa Ľudovíta XV. ukrytý za priehľadnou anonymitou, ktorý svoju *Reakciu na Rozpravu, čo získala cenu Dijonskej akadémie* (Réponse au Discours qui a emporté le prix de l'Académie de Dijon) podoprel vskutku presvedčivými argumentmi. „Ak sa v ňom veda naozaj snúbi s bezúhonnosťou a ak sú nezlučiteľné... ako je potom možné, že jeho múdrosť nepoškvrnila jeho názor... že ho poctivosť nepredučila, aby naďalej zotrval v nevedomosti?... Nezamýšľal si iba bystrieť um a oslňovať svojou predstavivosťou?“ Už o ďalší mesiac na ňu Rousseau reagoval *Poznámkami k reakcii na moju Rozpravu* (Observations de Jean-Jacques Rousseau de Genève sur la réponse qui a été faite à son Discours), ktoré neskôr vyšli zásluhou vydavateľa Pissota v brožovanej väzbe, a protiútok zavŕšil koncom roku 1752 rozsiahlym *Predslovom* ku komédii *Narcis* (Préface de Narcisse), v ktorom sa prejavil ako majstrovský orátor, skalopevne presvedčený o vlastných ideách. Proti obžalobe z pokrytectva a zo správania „v protiklade so svojimi zásadami“ sa obhajoval dôslednou konfrontáciou so sebou samým a svoje názory ilustroval na konkrétnych príkladoch z vlastného života; faktom ostáva, že odmietol využiť príležitosť, aby ho predstavili kráľovi, a poberať kráľovskú rentu, hoci jeho *Dedinský prorok* (Le Devin du village, 1752) mal na rozdiel od komédie *Narcis* (Narcisse) obrovský úspech a hral sa nielen v parížskej Opere, lež i vo Fontainebleau, kde zaujal aj madame de Pompa-

dour; radšej uprednostnil nezávislosť v ústraní a v skromných podmienkach sa sústredil na *Spis o francúzskej hudbe* (Lettre sur la musique française). Úvahy moralizátora, zastávajúceho „extravagantné stanovisko“ a „hanobiaceho vedy proti vlastnému presvedčeniu“, sa prelínajú s filozofickými úsudkami a spoločensko-politickými názormi. Už v *Odpovedi* vojvodovi Stanislawovi Rousseau označuje za „prvoradý zdroj zla nerovnosť, ktorú zapríčinilo vlastníctvo“, a túto myšlienku možno pokladať za preklenovací most k ďalšej *Rozprave o pôvode a príčinách nerovnosti medzi ľuďmi* (Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes), ku ktorej ho takisto podnietila otázka Dijonskej akadémie, v čom spočíva pôvod nerovnosti medzi ľuďmi a či ju pripúšťajú prírodné zákony, uverejnená v novembri 1753 v *Mercure de France*. Rozprava, ktorú venoval Ženevskej republike, patrí k jeho najvydarenejším prácam, aj keď ju akademická porota neodmenila, a vyšla v Amsterdame v roku 1755 v čase, keď sa Francúzska akadémia naposledy rozlúčila so svojím členom – obdivuhodným barónom de La Brède et de Montesquieu. Onedlho vzal do rúk pero, aby odrazil Voltairov prudký útok *Listom o prozreteľnosti* (Lettre à Voltaire sur la providence, 1756) a začal písať milostný román vo forme korešpondencie *Júlia alebo Nová Heloisa* (Julie ou la Nouvelle Héloïse), ktorý mu v januári 1761 vyniesol slávu. Medzitým mu d'Alembert v poslednej chvíli zaradil článok *Ženeva* do VII. zväzku *Encyklopédie, resp. Racionálneho slovníka vied, umení a remesiel* (Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, 1751–1772), kde sa na jeho margo dovoľáva tolerancie voči hercom, ktorých katolícki kňazi vyobcovali z cirkvi, na čo obratom reagoval *Listom o divadle* (Lettre à d'Alembert sur les spectacles, 1758), v ktorom sa negatívne vyjadruje k úmyslu založiť divadlo v jeho rodnom meste, keďže ho považoval za najnebezpečnejšiu hybnú silu skazenosti a za najúhlavnejšieho nepriateľa spomedzi vied a umení, tak ako toleranciu v príkrom rozpore s morálkou.

Vzorný Ženevčan Rousseau, ktorý sa od roku 1754 ako márnotratný syn znovu hlásil svojim vierovyznaním k rodnej ko-

líske, čo v ňom evokovala pozemský raj, staval sa na jej obranu zanietenejšie než ktorýkoľvek z jeho spolukrajanov. V jeho očiach išlo o ukážkovú „krajinu múdrosti a rozumu“, teda nie len o stratenú a znovunájdenu matku, lež o ideálny archetyp, pravý opak parížskeho Babylonu, ktorý zahŕňa „vidiny všetkých cností, ale žiadnou neoplýva“. Skutočná Ženeva sa však nevyznačovala takou dokonalosťou, lebo kalvinizmus síce priamo nepodnietil priepastnú majetkovú nerovnosť medzi ľuďmi, ale ani nezabránil, aby na jej územie neprenikol z katolíckeho Talianska úžernický bankový systém, ktorý prekvalil v Amsterdame, Londýne a Montpelliéri tak ako v Paríži. Rousseau sa na spolurodákov obracal mimoriadne zhovievavo ako na „Boží národ“ a vôbec im nevyčítal, že sa roztrúsili po Európe s cieľom zbohatnúť, akurát poznamenal, že sám nepatrí k veľkým pánom, že je „chudobný a spokojný“. V každom prípade ho však trápili škody, čo napáchala nerovnosť v lone spoločenstva chráneného po stáročia pretrvávajúcimi mravmi, lebo sa obával, že ľud sa pod vplyvom rozhodujúcich zmien definitívne zriekne svojich tradícií a bude nasledovať zlý príklad.

Jean-Jacques Rousseau postavil všetky svoje diela na paradoxe, aby upútal pozornosť verejnosti; väčšine jeho čitateľov sa však celkom nepodarilo preniknúť do jeho podstaty. V *Rozprave o vedách a umeniach* bez váhania zavrhol vedy a literatúru, ktoré ženu ľudstvo do záhuby, v diskusii im udelil milosť a priznal, že bez nich by sa pomery zvrtili a uberali ešte horším smerom. Napokon sa dopracoval k záveru, že vedy síce neoberajú človeka o počestnosť, ale ani mu ju nevštepujú, že múdrejšie a duchovne založené národy nie sú ani čestnejšie, ani nemravnejšie v porovnaní s ostatnými. Podstata jeho doktríny teda spočíva v intelektuálnej a morálnej kompenzácii. V konečnom dôsledku však dal poriadnu príučku predstaviteľom osemnásteho storočia, ktorí úprimne verili, že vedecké akadémie sú najistejšou cestou do raja, a vrátil morálke miesto, ktoré jej určila literatúra. Slovom, vyvolal rozruch v záujme dobrej veci...

Vladimíra Komorovská

*Barbarus hic ego sum quia non intelligor illis.*¹

Ovidius: Tristia

POZNÁMKA

Čo je sláva? Za svoju slávu vďačím tomuto úbohému dielku. Predkladaný spis, čo mi vyniesol cenu a dobrú povest', je pri najlepšom priemerný a dovoľujem si pripomenúť, že je jednou z najslabších prác z celého môjho súboru. Akému hlbokému nešťastiu by som sa ako autor vyhol, keby tento spis prijali tak, ako si zaslúžil! Počiatočný neoprávnený úspech mal však na mňa nesporne privolať ešte neoprávnenejšiu krutosť.

---

1 *To ja som tu barbarom, lebo títo ľudia mi nerozumejú.*

Latinský citát od Publia Ovidia Nasa pochádzajúci z elegickej zbierky *Žalospěvy* (Tristia. 12 n. l.), ktorú napísal vo vyhnanstve na pobreží Čierneho mora, kde aj skončil. (Pozn. prekl.)

Predhovor

Toto je jedna z najväčších a najkrajších otázok, aké sa kedy preberali. V tejto rozprave nejde o metafyzické podrobnosti, ktoré prenikli do všetkých žánrov literatúry a ktorým sa vždy nevyhnu ani osnovy akadémií, ale o jeden zreteľ pravdy, na ktorom sa zakladá šťastie ľudského rodu.

Predpokladám, že mi len ťažko odpustia stanovisko, ktoré sa opovážim zaujať. Otvorene útočím na všetko, čo dnes vyvoláva obdiv ľudí, a tak môžem očakávať jedinú reakciu, že ma všeobecne odsúdia; aj keď ma poctili uznaním niekoľkí mudrci, to ešte neznamená, že môžem počítať so súhlasom verejnosti; rozhodol som sa preto, že sa nebudem usilovať zapáčiť ani vzdelancom, ani moderným ľuďom. V každej epoche sa objavujú ľudia schopní podľahnúť názorom svojho storočia, svojej krajiny, svojej spoločnosti; človeka silného ducha, ktorý teraz zaujíma postavenie filozofa, by za čias Ligy² pokladali za fanatika. Pre takých čitateľov nesmie autor písať, ak chce zotrvať nad svojím storočím.

Ešte slovo na záver. Neveľmi som rátal s poctou, ktorú mi vzdali, a tak som hneď po odoslaní rozpravu prepracoval a rozšíril do takej miery, že sa v podstate zmenila na iné dielo; potom som pocítil povinnosť znovu ju uviesť do stavu, v akom ju ocenili. Akurát som k nej pripojil niekoľko poznámok³ a ponechal dva ľahko rozpoznateľné dodatky, ktoré by akadémia zrejme neschválila. Nazdávam sa, že spravodlivosť, úcta a vďaka ma zaväzujú na ne upozorniť.

---

2 *La ligue catholique (Sainte ligue)* – katolícka konfederácia založená v r. 1576 v Pikardii, ktorú podporoval pápež Sixtus V., jezuiti i panovník Philippe II d'Espagne (Filip II. Habsburský, zvaný El Prudente, Prezieravý) a ktorá sa usilovala definitívne vykoreniť protestantizmus vo Francúzsku. (Pozn. prekl.)

3 Aj úvodnú poznámku o „sláve“ a „hlbokom nešťastí“ pripojil Rousseau k rozprave neskôr. (Pozn. prekl.)

Obsah

HRMOTNÝ VSTUP NA FILOZOFICKÚ SCÉNU	7
POZNÁMKA	15
PREDHOVOR	17
ROZPRAVA O VEDÁCH A UMENIACH	19
Prvá časť	20
Druhá časť	32
POLEMIKA	49
<i>Jean Baptiste le Rond d'Alembert</i>	
ÚVODNÁ ROZPRAVA K ENCYKLOPÉDII	51
<i>Guillaume-Thomas Raynal</i>	
POSTREHY K ROZPRAVE VYZNAMENANEJ DIJONSKOU AKADÉMIOU	54
<i>Jean-Jacques Rousseau zo Ženevy</i>	
ODPOVEĎ	57
<i>Stanisław Bogusław Leszczyński</i>	
REAKCIA NA ROZPRAVU, KTORÁ ZÍSKALA CENU DIJONSKEJ AKADÉMIE	60
Prvá časť	61
Druhá časť	66
<i>Jean-Jacques Rousseau zo Ženevy</i>	
POZNÁMKY K REAKCII NA MOJU ROZPRAVU	72
PREDSLOV K NARCISOVI	95